

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО АДАПТАЦІЮ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ASQUIS ЄС В ЧАСТИНІ ПРАВ, СУМІЖНИХ З АВТОРСЬКИМИ

Анотація. *Стаття присвячена аналізу стану законодавчого регулювання інституту прав, суміжних з авторськими, з урахуванням ретроспективи, в контексті його розвитку в рамках права ЄС та впливу останнього на вітчизняне законодавство. З огляду на паралельність процесів, що відбуваються сьогодні – уніфікація законодавства про авторське право в ЄС, яка є обов'язковою у світлі фундаментальних принципів права ЄС, та гармонізація законодавства України у відповідності до євроінтеграційних зобов'язань – звертається увага на тенденції в розвитку правового регулювання як суміжних прав в Україні, так й авторського права per se в цілому. Систематизація українського законодавства у сфері авторського права і суміжних прав відповідає підходам, притаманним континентальному європейському праву в цілому, та європейському авторському праву зокрема. Положення вітчизняного законодавства концептуально відповідають положенням Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26.10.1961 (Римська конвенція), Угоди ТРІПС 1994 року (ст. 14), Договору ВОІВ про виконання і фонограми від 20.12.1996 (ДВФ), а також Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Однак, урахуовуючи євроінтеграційний курс України, в тому числі адаптацію вітчизняного законодавства до законодавства ЄС, все ж таки доцільно оцінювати ці зміни через призму чинних законодавчих актів ЄС. Це пов'язано з тим, що вимоги, передбачені Угодою про асоціацію, в тому числі в частині регулювання суміжних прав, уже не узгоджуються з чинними положеннями права ЄС. Основним завданням вбачається чітка та послідовна імплементація acquis ЄС відповідно до останніх тенденцій європейського права, не допускаючи жодних законодавчих експериментів.*

Ключові слова: суміжні права, авторське право, континентальне європейське право, уніфікація авторського права ЄС, виконавці, автори.

Sergiy O. Glotov

Research Institute of Intellectual Property
of the National Academy of Law Sciences of Ukraine
Kiev, Ukraine

Department of Civil Law
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv, Ukraine

REGARDING ADAPTATION OF THE UKRAINIAN LEGISLATION TO THE EU ACQUIS AS REGARDS RELATED RIGHTS

Abstract. *The article analyzes the state of legislative regulation of the institute of related rights, including retrospective review, in the context of its development within continental European law and the impact of the latter on the domestic copyright legislation. Given the parallel processes taking place today – the unification of copyright law in the EU, which is mandatory in light of the fundamental principles of EU law, and the harmonization of the Ukrainian legislation in this area in accordance with the European integration commitments – attention is drawn to the legal regulation development trends for both the related rights (copyright) in Ukraine and copyright per se in general. Therefore, an urgent question for Ukraine is whether to experiment in this area or to follow the European way without any unnecessary initiatives. The systematization of Ukrainian legislation on copyright and related rights is in line with the approaches inherent in continental European law. The provisions of the domestic legislation, in general, tend to correspond to the provisions of the International Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organizations of Oct 26th, 1961 (the Rome Convention), the 1994 TRIPS Agreement (Article 14), and the WIPO Performances and Phonograms Treaty of Dec 20th, 1996 (WPPT), as well as the Association Agreement between Ukraine, on one side, and the European Union, the European Atomic Energy Community, and their Member States, on the other. However, considering Ukraine's Euro-integration course, including the adaptation of the domestic legislation to the EU acquis, it is still advisable to assess these changes through the prism of the current EU legislative acts. This is because the requirements stipulated in the Association Agreement, including those related to the regulation of related rights, are no longer aligned with the current provisions of EU law. The main objective is seen as the clear and consistent implementation of the EU acquis in accordance with the latest trends in European law, without allowing for any legislative experiments.*

Keywords: *related rights, copyright, continental European law, unification of EU copyright law, performers, authors.*

ВСТУП

Процес постійної культурної, соціальної, економічної та правової інтеграції й уніфікації є характерною рисою сучасного світу, частиною якого є й Україна. Поштовхом до безпрецедентних обертів у цьому напрямку безумовно є розвиток технологій, який непомітно змушує людство до безальтернативного переходу

в цифрове суспільство, де з огляду на властивості цифрового середовища фактично не має жодних кордонів, на кшталт, тих, що є у світі реальному. Власне, це й називається глобалізацією. Ставлення в загальному сенсі до процесів всесвітньої глобалізації, негативне чи позитивне, значною мірою є суб'єктивним і залежить від політичних та кон'юнктурних поглядів представників тієї чи іншої держави. Таке відстоювання власних інтересів є цілком закономірним та логічним. Стосовно полярності поглядів, то розбіжності більшою мірою обумовлені різноманітністю уявлень про те, де має пролягати лінія розмежування між власним, що відображає національну ідентичність, та глобальним, що є метою уніфікації. Тому найбільш доцільним є розгляд не всього процесу глобалізації в цілому, а її вплив на конкретну сферу суспільного життя. В рамках цієї статті для нас представляє інтерес інститут прав, суміжних з авторським, як предмет глобалізаційного процесу в рамках європейського авторського права, в контексті впливу останнього на українську правову традицію в цій царині через Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, яку було ратифіковано Законом України № 1678-VII від 16.09.2014, та яка набрала чинності 1 вересня 2017 року (далі – Угода про асоціацію) [1]. Тим більше, що інститут суміжних прав наразі перебуває в активній фазі свого розвитку, чим, власне, й пояснюється певна юридико-технічна недосконалість і концептуальне його опрацювання.

Зміст зобов'язань, взятих на себе Україною відповідно до Угоди про асоціацію в частині приведення національного законодавства у відповідність до *acquis* ЄС через адаптацію стосовно права інтелектуальної власності, зокрема авторського права, передбачає слідування приписам Угоди про асоціацію, які станом на сьогодні вже не в повній мірі відповідають сучасним положенням європейського авторського права, включаючи суміжні права. З огляду на це є незрозумілим, що *de facto* насправді для України слід вважати результатом належної адаптації: відповідність норм національного законодавства положенням новітніх Директив ЄС чи положенням Угоди про асоціацію. Адже остання не забороняє посилення правової охорони в порівнянні з її приписами, тим більше якщо це буде співпадати з положеннями європейських законодавчих актів. Достатній інтерес у цьому контексті викликає інститут авторських суміжних прав, оскільки на сьогодні ще можна констатувати певну свободу держав-членів ЄС у регулюванні прав артистів-виконавців з точки зору визначення того, хто може бути суб'єктом суміжних прав. Тому нагальним питанням для України є, чи варто експериментувати в цій площині, або ж чітко слідувати європейським шляхом без жодних зайвих ініціатив.

Окремі аспекти питань охорони суміжних з авторськими прав стали предметом дослідження таких вітчизняних та закордонних учених як В. Дробязко [2], Н. Яркіна [3], Ю. Юринець [4], Ангер Нільс Крістіан [5], С. Рікетсон та Д. Гінзбург [6],

У. Левенхайм [7] та ін. Однак, незважаючи на те, що питаннями суміжних з авторськими прав опікується достатня кількість науковців, тим не менш бракує досліджень, які розглядають цей інститут права в площині євроінтеграційних процесів, що відбуваються в Україні.

Мета цього дослідження полягає у здійсненні аналізу природи суміжних прав, витоків правового регулювання цього інституту, стану правового регулювання сьогодення та тенденцій розвитку права в цій царині, зокрема, стосовно України.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Для дослідження окремого інституту права, як у сфері *de lege lata*, так і *de lege ferenda*, з урахуванням *de lege priori* – комплексного дослідження – не можна допускати заміщення, підміни одного методу іншим. В основі застосованого підходу покладено наступне загальне розуміння методів дослідження: аналіз нормативних зв'язків та їх співвідношення (для *de lege lata*), причинно-наслідкові зв'язки та їх співвідношення (для *de lege ferenda*). Ґрунтуючись на зазначеному, для досягнення визначеної мети були застосовані загальнонаукові та спеціальні для права методи та способи наукового пізнання, зокрема діалектичний метод із системно-структурним підходом до вивчення матеріалу. Аналіз був проведений за допомогою формально-логічного, порівняльно-правового й історичного методу пізнання, системного аналізу. Підґрунтям дослідження виступає діалектичний метод пізнання, відповідно до якого сформульовані питання, рішення до яких пропонуються в цьому дослідженні, розглядаються в єдності їх соціального змісту й юридичної форми. За допомогою історичного методу було досліджено еволюцію наукових поглядів, втілених у нормативно-правові акти відповідного періоду часу. Застосування порівняльно-правового методу дозволило проаналізувати стан охорони прав на об'єкти суміжного права, визначені законодавством України, порівняно з іноземними правовими аналогами. Метод системного аналізу надав можливість узагальнити накопичені теоретичні знання й окремі результати європейської судової практики в контексті предмета дослідження. Вимоги формальної логіки щодо послідовності, визначеності, несуперечності й обґрунтованості суджень дотримувалися при формулюванні висновків і пропозицій відповідно до мети дослідження.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

З точки зору свого змісту авторське право станом на сьогодні розуміється як система норм права, скерованих на охорону та захист творчих осіб. Класично таким творчими особами є автори та виконавці.

Структурно ця система норм права вже традиційно для нас представляється через авторське право *per se* та суміжні права, тобто права, суміжні з авторським. Така систематика вплинула, в тому числі, на побудову законів національного рівня для країн родини *континентального* права, які зазвичай складаються з двох

частин, перша з яких присвячена авторському праву, що підкреслює його перворідність, а друга – суміжним правам. Країни *англо-американського* права не оперують категорією суміжних прав. Такі об'єкти, як, наприклад, фонограми та відеограми, захищені в цих країнах як спеціальні різновиди творів. А в авторському праві США виконавці в окремих випадках взагалі розглядаються в якості співавторів фонограм як охоронюваних творів [8, с. 314].

З точки зору правової природи суміжні права іноді ще називають «додатковими (прив'язаними, допоміжними) авторськими правами». Між тим вони у будь-якому випадку, як і авторське право, підлягають охороні як основоположні права в розумінні статей 41 та 54 Конституції України, що фактично резервує за ними своє місце в збалансованій системі всіх основоположних прав. Власне, саме тому суміжні права можна справедливо вважати, за влучним висловом проф. Адольфа Дітца (Adolf Dietz), одним з п'яти стовпів сучасного континентального європейського та міжнародного авторського права [8, с. 312].

Для об'єктів охорони суміжним правом спільним є їх функціональний і логічний зв'язок із творами. Власне тому вони й позначені як «суміжні з авторським». Відповідно, той же зміст категорії «використання» для об'єктів авторського права та суміжних прав, урахувавши до того ж підпорядковану залежність останніх¹, є однаковим². Тому з точки зору облігаторності отримання дозволу для використання, природа права на використання та значення дозволу *per se* є абсолютно релевантними авторському праву. Додатково позначимо, що, як і для суб'єктів авторського права, у царині суміжних прав дозвіл є вельми не єдиним дієвим інструментом контролю за використанням, який забезпечує реалізацію майнового інтересу.

Перебування авторського права і суміжних прав під дахом одного закону, у свою чергу, також вимагає дотримання відповідного – внутрішнього – балансу між інтересами власників авторського права і суміжних прав, користувачів і широкої громадськості [9]. Намагання дотриматися такого балансу є надскладною задачею, адже серед суб'єктів суміжних прав лише артисти-виконавці пов'язані з «виготовленням» творів мистецтва, тобто отриманням через творчий процес творчих результатів. Права інших суб'єктів суміжних прав – виробників фонограм, організацій мовлення – обумовлені перш за все охороною їх організаційних, тех-

¹ Хоча формально суміжні права й є незалежними від авторських. Так, якщо музичний твір став суспільним надбанням це жодним чином не впливає на права виконавця. З іншого боку, зважаючи на положення ч. 5 ст. 36 Закону України «Про авторське право і суміжні права» авторські права впливають на здійснення суміжних прав. Іншими словами, авторське право завжди є первинним, право суміжне – вторинним, іманентним авторському.

² Слід урахувати, що положення законодавства стосовно здійснення авторських прав завжди в рівній мірі застосовуються до суміжних прав навіть тоді, коли відсутнє пряме застереження про це в законі. Наприклад, вичерпання права на розповсюдження об'єктів суміжного права прямо не врегульовано, але право на розповсюдження в складі майнових прав для суб'єктів суміжного права передбачено. Тим не менш вичерпання права застосовується в усіх без виключення випадках, коли мовиться про право на розповсюдження.

нічних та інвестиційних інтересів. Разом з тим роль, яку всі без виключення суб'єкти суміжних прав відіграють у здійсненні авторського права, важко переоцінити: пісня автора не стане відомою для громадськості без харизматичного виконавця, а талант останнього швидко забудеться без якісної фонограми тощо.

За загальним рахунком суміжні права своїм існуванням мають завдячувати економічній раціональності авторського права в цілому, адже лише за умови юридично забезпечених гарантій отримання прибутку від інвестицій для виробників усіх категорій у сфері культури, тобто суб'єктів суміжних прав, можна говорити про гідну винагороду автору твору – первісному суб'єкту права інтелектуальної власності. Як відомо, метою авторського права є *«забезпечення підтримки та розвитку творчості в інтересах авторів, виконавців, виробників, споживачів, культури, промисловості та широкої громадськості»*, що позначено в п. 9 преамбули Директиви 2001/29/ЄС «Про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві» [10].

Отже, метою узгодженої правової охорони є, в першу чергу, забезпечення того, щоб виконавці разом з виробниками фонограм, як і автори, могли отримати достатній прибуток, щоб окупити свої інвестиції [11]. Зазначене відповідає п. 10 преамбули до Директиви 2001/29/ЄС «Про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві» від 22.05.2001:

«Для того, щоб автори або виконавці продовжували свою творчу та мистецьку діяльність, вони повинні отримувати відповідну винагороду за використання їх творів, так само як і виробники, щоб мати можливість фінансувати таку діяльність. Інвестиції, необхідні для виробництва таких продуктів, як фонограми, фільми або мультимедійні продукти, та послуг, таких як послуги, що надаються на запит, є значними. Необхідна належна правова охорона прав інтелектуальної власності, щоб гарантувати можливість отримання такої винагороди та забезпечити можливість одержання задовільного доходу від цих інвестицій» [10].

При цьому за загальним правилом свобода творчості, дух якої безумовно більш притаманний артисту-виконавцю, має завжди розглядатися як пріоритетна [11]. Що ж стосується ідеї захисту інвестицій, то фактично на угоду їй, що є тенденційним, 24 червня 2012 року було підписано Пекінський договір ВОІВ про аудіовізуальні виконання [12], який з набуттям чинності 28 квітня 2020 року має сприяти поліпшенню умов для заробітку акторів та інших виконавців аудіовізуальних творів, в умовах як аналогового, так і цифрового середовища.

Разом з тим ще на початку ХХ ст. концепція суміжних прав була ще абсолютною невідомою, адже не було ані виробників фонограм, ані телерадіокомпаній чи виробників фільмів. А знання про можливість зробити хоча б у віддаленому наближенні до оригіналу запис виступу оркестрів під керівництвом диригентів, музикантів і співаків, режисерів і акторів, не кажучи вже про відтворення та розповсюдження або трансляцію таких записів, було ще невідкритою таємницею

всесвіту. Яскравість та багатство мистецтва хорової творчості такого відомого на весь світ тріо видатних українських композиторів М. Березовського, А. Веделя, Д. Бортнянського – представників української музичної культури другої половини XVIII ст., який ще називають золотим віком української музики (епоха українського бароко) – відчули на собі лише ті, хто був того часу присутнім на їх концертах. А питання про те, чи справді Ніколо Паганіні є найвидатнішим скрипалем усіх часів, доводиться залишити на суд тих його сучасників, яким пощастило почути його на власні вуха. Багато великих митців пішли в забуття, тому що пішло з життя покоління їх шанувальників.

Все остаточно змінилося лише у другій третині XX ст., коли обладнання для здійснення запису та його відтворення, що з'явилася тим часом, дозволила досягти адекватного технічного результату, здатного посприяти утворенню емоційного зв'язку між споживачем та автором. Але саме діяльність їх попередників, а саме грамофона, винайденого американським винахідником німецького походження Емілем Берлінером у 1887 році, та німого кіно, яке вперше було представлено у 1895 році в берлінському «Зимовому садку» братами Складановськими та в паризькому «Гранд-кафе» братів Люм'єр, підштовхнув Берлінську ревізійну конференцію 1908 року додати нову статтю 13 до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, яка спочатку давала лише самим композиторам право фізично переносити їхні твори на обладнання, яке використовуються для їх механічного відтворення.

Однією з перших в Європі країн, де на рівні національного закону були врегульовані – хоч й у формі своєрідного авторського права на переробку – пов'язані із авторським правом майнові права, стала Німеччина, де вже через два роки після згаданої ревізійної конференції було введено відповідну норму до національного закону про авторське право того часу (*Das Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Tonkunst* (скорочено, *LUG*), ухваленого 19 червня 1901 року).

Усвідомлення того, що запис звуку на носій не є переробкою твору, і та особа, яка робить такий звукозапис не є автором переробки, почало панувати лише через два десятиліття, після того, як конференція з перегляду 1928 року в Римі відхилила раніше ухвалене відповідне положення для Бернської конвенції про охорону художніх і літературних творів. Натомість було висловлено рекомендацію державам-членам «передбачити заходи, скеровані на забезпечення прав виконавців» [13, с. 271; 14].

Австрія пішла за цим напутнім побажанням у 1936 році, увівши до свого нового закону про авторське право спеціальний розділ, присвячений регулюванню суміжних прав [15], зрештою Німеччина у 1965 році з ухваленням закону про авторське право зробила теж саме через параграфи 70–87, трішки раніше це зробили скандинавські країни [16]. А Франція лише у 1985 році запровадила законодавче регулювання суміжних прав, яке відоме там як «*droits voisins du droit*

d'auteur» [17]. Потім була Іспанія [18] – у 1987 році, Велика Британія [19] – у 1988 році, і нарешті Швейцарія [20] у 1992 році. У Нідерландах регулювання суміжних прав було введено в національне законодавство лише в 1993 році, коли було імplementовано Директиву Ради 92/100/ЄС «Щодо права на прокат та права на отримання рентної плати та деяких прав, пов'язаних з авторським правом в галузі інтелектуальної власності» від 19.11.1992 [21]. Стаття 14 Угоди ТРІПС 1994 року тепер вимагає від учасників Світової організації торгівлі захищати виконавців, виробників фонограм і в обмеженій мірі телерадіомовні компанії по всьому світу.

Однак у багатьох країнах сфера регулювання суміжних прав більше не обмежується досягненнями артистів-виконавців, виробників фонограм і телерадіокомпаній. Так, відповідно до ст. 6 Директиви №93/98/ЄС стосовно уніфікації термінів захисту авторського права і деяких суміжних прав від 29.10.1993 країни-члени ЄС мають захищати прості фотографії без властивостей твору, а згідно Директиви №96/9/ЄС «Про правовий захист баз даних» від 11.03.1996 вимагається надання захисту навіть для простих баз даних будь-якого типу та форми. Нещодавно в Європейському Союзі з'явився додатковий захист для видавців преси (статті 15, 16 Директиви 2019/790 «Про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС» від 17.04.2019 [22]). Щоправда в Німеччині охорона прав видавців преси існує вже з 2013 року (параграфи 87f – 87g Закону Німеччини про авторське право і суміжні права (*UrhG*) – *Presseleistugsschutz*) [23, с. 848]. Водночас слід зазначити про неоднозначність сприйняття цього права. Так, рішенням Суду справедливості ЄС від 12.09.2019 німецьке положення про право видавців преси було позначено як «технічна помилка» [24].

Деяким країнам відомі також й інші авторські суміжні права. Вони існують, наприклад, у тій же Німеччині стосовно особистих досягнень на користь укладача наукового видання творів або текстів, які не підлягають охороні відповідно до авторського права (параграф 70 *UrhG*) і першого видання посмертно виданого твору після завершення дії авторського права на такий твір (параграф 71 *UrhG*)¹. У Німеччині (параграф 81 *UrhG*) та Австрії (параграф 72 *öst. UrhG*) національним законодавством передбачені права організаторів видовищних заходів. У Швейцарії відповідно до ч. 2 ст. 34 Федерального закону Швейцарії про авторське право від імені оркестру, хору іншого художнього (музичного) колективу здійснює упорядник, який організував виконання, його звукозапис, передачу в ефір тощо, до поки такий колектив не буде представлений іншим чином. У Німеччині (параграфи 94, 95 *UrhG*), Австрії (параграфи 69, 72 *öst. UrhG*) та Швейцарії (ст. 36 Федерального закону Швейцарії про авторське право) у різних варіаціях, але

¹ Подібне положення про охорону прав особи, яка законно публікує посмертні (неопубліковані) твору, містяться також у Федеральному законі Австрії про авторське право на твори літератури та мистецтва і суміжні права (параграф 76b) [25].

передбачено відповідні права для виробників кінофільмів та інших аудіовізуальних творів незалежно від того, чи є цей кінофільм об'єктом авторського права, або кінофільм є без ознак властивостей твору.

Станом на сьогодні законодавча база Європейського Союзу щодо суміжних прав складається з наступних актів:

– Директива Європейського Парламенту і Ради 2006/115/ЄС від 12.12.2006 «Про право на надання в прокат і право на надання в позичку та про деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності», якою суб'єктам суміжних прав, в тому числі, надаються деякі права на використання (ст. 7 і далі). Однак варто відмітити, що правове регулювання є тут дуже заплутаним через розмежування правовласників та чергування між повною гармонізацією та мінімальним стандартом.

– Директива Європейського Парламенту і Ради 2001/29/ЄС від 22.05.2001 «Про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві» стосовно виконавців, виробників фонограм, виробників фільмів і організацій мовлення, які користуються правами, передбаченими статтями 2–4 Директиви (право на відтворення, право на повідомлення для загального відома, право на розповсюдження), хоча і з певними обмеженнями.

– Директива Європейського Парламенту та Ради 96/9/ЄС від 11.03.1996 «Про правовий захист баз даних» стосовно прав виробника бази даних.

– Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/790 від 17.04.2019 «Про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС» стосовно «допоміжних» авторських прав видавця преси (ст.15 Директиви).

– Директива Європейського Парламенту та Ради 2006/116/ЄС від 12.12.2006 «Про строки охорони авторських і суміжних прав» з урахуванням змін до неї згідно Директиви 2011/77/ЄС від 27.09.2011, якою передбачається охорона творів після публікації, та яка дозволяє охороняти наукові видання і (неоригінальні) фотографії.

Взагалі варто відзначити, що останніми роками регулювання прав виконавців переживає сплеск свого постійного вдосконалення, як у ЄС загалом, так і на національному рівні, дедалі більше зрівнюючись за своїм духовним наповненням з правами авторів. Так, якщо в царині авторського права на самому початку історії про суміжні права творцем вважався виключно автор твору, і, відповідно, лише він визнавався суб'єктом авторського права, виконавець розглядався в кращому випадку як особа, яка просто доводила твір до виконання, та від діяльності якої не було жодного суттєвого власного творчого внеску. Однак з розвитком маркетингу в сфері музики та кіно стало зрозумілим, що для аудиторії на першому плані зазвичай опиняється не композитор, який написав музику, не автор сценарію, за яким знято фільм, а виконавець або актор. Між тим, якщо успіх твору залежить насамперед від виконавців, то видається правильним, що окремі суміжні права за своїм змістом та рівнем охорони близькі до авторського права.

Тенденція з наближення суміжних прав до авторського права відбивається, в тому числі, через збільшення строку охорони. Так, за ч. 5 ст. 14 Угоди ТРІПС від 1994 року [26] строк охорони прав виконавців та виробників фонограм має становити не менше 50 років, що обчислюється від кінця календарного року, в якому було зроблено фіксування твору, або в якому твір було виконано, а строк охорони прав радіомовних організацій – не менш як 20 років. А вже у 2011 році у країнах-членах ЄС відповідно до Директиви №2011/77/ЄС про внесення змін до Директиви №2006/116/ЄС про строки охорони авторських і суміжних прав від 27.09.2011 [27] на низку суміжних прав було встановлено 70-річний строк їх дії.

Такі юридико-культурні новації є наслідком процесів, пов'язаних із уніфікацією, у першу чергу, європейського законодавства про авторське право в цілому, яке станом на сьогодні вже складається з тринадцяти директив і двох регламентів [28]. І хоча різнобарвність актів ЄС, включаючи судові акти Суду ЄС, викликає відчуття чогось не зовсім досконалого та хаотичного, тим не менш ці численні кропітки втручання ЄС у сферу авторського права представляють собою вагомий доробок, який може бути використаний як надійна основа для «виготовлення» уніфікованого законодавства ЄС у сфері авторського права.

Розуміння цього факту є надважливим для України з огляду на євроінтеграційні процеси, що відбуваються в країні, у тому числі на рівні права. Найперше тому, що поняття уніфікації слід відрізнити від схожих або аналогічних понять, які також відображають ідеал прийняття єдиних правових стандартів. Так, на відміну від гармонізації законодавства, сутність якої полягає в активному або пасивному наближенні законодавства, уніфікація фактично спрямована на встановлення нового правового порядку. По суті це означає, що за підсумком законодавство України, як зразок національного правопорядку, має бути не гармонізоване із європейським правом у цій царині, але бути (згодом) уніфіковане, що, власне, дає підстави при внесенні змін до національного законодавства орієнтуватися не лише на положення Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Угода про асоціацію)¹, але відслідковувати та втілювати наявні тенденційні законодавчі рухи, які містяться на рівні нормативних актів ЄС, насамперед, регламентів («*regulations*») та директив, щоб потім вдруге не робити ту ж саму роботу. Ті ж самі директиви в жодному разі не можна розглядати як побажання країнам ЄС на майбутнє, це є обов'язкові приписи². А для

¹ Відповідно до цієї Угоди Україна взяла на себе зобов'язання, у тому числі, здійснити поступову адаптацію законодавства України до *acquis* ЄС.

² На практиці суд ЄС припускає пряме застосування положень діючих директив, якщо дістане висновку, що та чи інша держава – член ЄС порушило свої зобов'язання з імплементації директиви до національного законодавства. Аж до того, що така держава може нести відповідальність по відношенню до своїх громадян за збитки, спричинені таким порушенням. Див.: наприклад, рішення по справі *Francovich v. Italy* (C-6/90, C-9/90, 19 November 1991, European Court reports 1991, Page I-05357 [29]).

України на етапі сьогодення саме директиви є своєрідним дороговказом щодо того, в якому напрямку регулювання того чи іншого питання в ЄС у контексті «здійснення права» може розвиватися в майбутньому. Такий підхід дозволить Україні бути більш підготовленою до інтервенції європейського права на внутрішній ринок, а також створить умови для більш швидкого інтегрування в єдиний (європейський) ринок творів, захищених авторським правом.

Так, наприклад, стосовно тих же строків охорони суміжних прав, зважаючи на вміст ст. 164 Угоди про асоціацію, положення діючого законодавства України в частині ст. 456 ЦК України та ст. 45 Закону України «Про авторське право і суміжні права» є такими, що, за виключенням деяких термінологічних розбіжностей¹, нібито відповідають *acquis* ЄС. Але з огляду на новели згаданої вище Директиви № 2011/77/ЄС вже не релевантні йому.

Варто відмітити, що з ходом уніфікаційних процесів національні законодавства, у тому числі з авторського права, держав-членів ЄС поступово втрачають власну ідентичність, що є неминучим. Водночас інститут суміжних прав залишається чи не єдиною фортецею, де для країн-членів ЄС ще зберігається відносна свобода у визначенні категорій правовласників суміжних прав на національному рівні відповідно до своїх конкретних національних потреб. Періодично окремими державами-членами ЄС вживаються заходи з лобювання своїх національних законодавчих рішень з метою їх включення в право ЄС, щоб розширити територіальні межі дії законодавчого припису, як це сталося, наприклад, з охороною прав видавців преси.

Зважаючи на зобов'язання України за Угодою про асоціацію, видається, що в рамках українського простору навряд чи має сенс з чимось експериментувати. Так чи інакше, але «європейський шлях» може бути чи єдиним допустимим для України напрямком розвитку правового регулювання суміжних прав.

ВИСНОВКИ

Систематика законодавства України про авторське право і суміжні права відповідає підходам, які властиві континентальному європейському авторському праву. Положення вітчизняного законодавства тенденційно в цілому відповідають приписам Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26.10.1961 (Римська конвенція), Угоді ТРІПС від 1994 року (ст.14) і Договору ВОІВ про виконання і фонограми від 20.12.1996 (WPPT), а також Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Разом з тим, з огляду на євроінтеграційний курс

¹ Так, Угода про асоціацію для визначення факту, який приймається за точку відліку строку чинності прав, оперує поняттями «(правомірне) опублікування» та «(правомірне) оприлюднення», у той час як в українському законодавстві використовуються з тією ж метою поняття «здійснення», «вироблення», «(правомірне) оприлюднення».

України, у тому числі в частині адаптації вітчизняного законодавства до *acquis* ЄС, варто все ж таки оцінювати відповідні зміни через призму актуальних законодавчих актів ЄС, адже вимоги, закріплені в Угоді про асоціацію, в тому числі, у контексті регулювання суміжних авторських прав, на сьогодні не є релевантними сучасним положенням *acquis* ЄС. Головною задачею бачиться чітке та послідовне втілення *acquis* ЄС у відповідності до останніх тенденцій європейського права без допускання на національному рівні будь-яких законодавчих експериментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом України від 16.09.2014 № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 01.11.2023)
- [2] Дробязко В. Охорона прав виконавців відповідно до законодавства Німеччини. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. №4. С. 24–29.
- [3] Яркіна Н. Є. Суміжні права в авторському праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2000. 20 с.
- [4] Юринець Ю. Л. Міжнародна система регулювання суміжних прав в контексті європейської інтеграції України. *Інформація і право*. 2012. №3(6). С. 29–39.
- [5] Anger N. Ch. Verwandte Schutzrechte. Gemeinsame Merkmale und Vorgaben für neue gleichartige Rechte. Mohr Siebeck, 2022. 267 s.
- [6] Ricketson S., Ginsburg Ja. C. International Copyright and Neighbouring Rights: The Berne Convention and Beyond. 2 ed. New York ; Oxford : Oxford University Press, 2006. 1652 p.
- [7] Loewenheim U. Handbuch des Urheberrechts. 3 Auflage. München : Verlag C. H. Beck, 2021. 2704 s.
- [8] Dietz A. Schutz der Kreativen (der Urheber und ausübenden Künstler) durch das Urheberrecht oder Die fünf Säulen des modernen kontinentaleuropäischen Urheberrechts GRUR Int 64, 4 (2015), 309–319.
- [9] CJEU: Atresmedia Corporación de Medios de Comunicación SA v. Asociación de Gestión de Derechos Intelectuales (AGEDI), Artistas Intérpretes o Ejecutantes, Sociedad de Gestión de España (AIE). Case C 147/19. ECLI:EU:C:2020:935
- [10] Директива Європейського парламенту і ради 2001/29/ЄС від 22.05.2001 про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text (дата звернення: 05.11.2023)
- [11] CJEU: Recorded Artists Actors Performers Ltd v. Phonographic Performance (Ireland) Ltd, Minister for Jobs, Enterprise and Innovation, Ireland, Attorney General. Case C-265/19. ECLI:EU:C:2020:677
- [12] Пекінський договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про аудіовізуальні виконання. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_228-accessible1.pdf (дата звернення: 05.11.2023)

- [13] Hoffmann W. Die Berner Übereinkunft zum Schutze von Werken der Literatur und Kunst vom 9. September 1886, revidiert in Berlin am 13. November 1908 und in Rom am 2. Jun 1928 (1935), 277 s.
- [14] Hirsch Ballin, Verwandte Schutzrechte. UFITA 18, Band (1954). S. 310–328.
- [15] Bundesgesetz über das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Kunst und über verwandte Schutzrechte (Urheberrechtsgesetz) vom 9. April 1936, BGBl. Nr. 111. URL: <https://www.mtpo.org/dwnl.php?file=0310071&typ=2> (дата звернення: 04.11.2023)
- [16] Möhring P., Schulze E., Ulmer Eu., Zweigert K. Gesetzestexte aller Länder mit deutschen Übersetzungen, systematischen Einführungen und tabellarischen Übersichten. Texte der multilateralen Abkommen. A. Metzner Verlag, 1961. B. 2, 4.
- [17] Loi no. 85–860 du 3 juillet 1985, titre II (Art. 15–30); Текст німецькою мовою в: GRUR Int. 1986, Heft 1, S. 36–42 (Frankreich – Gesetz Nr. 85–660 vom 3. Juli 1985 betreffend die Urheberrechte und die Rechte der ausübenden Künstler, der Hersteller von Tonträgern und Bildtonträgern sowie der Unternehmen der audiovisuellen Kommunikation).
- [18] Ley 22/1987, de 11 de noviembre, de Propiedad Intelectual: Boletín Oficial del Estado núm. 275, del 17 de noviembre de 1987. URL: <https://www.boe.es/boe/dias/1987/11/17/pdfs/A34163-34176.pdf> (дата звернення: 02.11.2023)
- [19] Copyright, Designs and Patents Act 1988 (Part II Rights in performances). URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/contents> (дата звернення: 02.11.2023)
- [20] Bundesgesetz über das Urheberrecht und verwandte Schutzrechte vom 09.10.1992. BBl. 1992 VI St. 74. URL: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19920251/> (дата звернення: 01.11.2023)
- [21] Act of March 18, 1993, Containing Rules on the Protection of Performers, Phonogram Producers and Broadcasting Organizations and Amending the Copyright Act 1912 (Neighbouring Rights Act). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/128958/> (дата звернення: 01.11.2023)
- [22] Директиви 2019/790 «Про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС» від 17.04.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-19#Text (дата звернення: 01.11.2023)
- [23] Wandtke A.-A. Zum Leistungsschutzrecht der Presseverleger und dem Beteiligungsanspruch der Urheber. ZUM. 2014. P. 847–853.
- [24] CJEU: VG Media Gesellschaft zur Verwertung der Urheber- und Leistungsschutzrechte von Medienunternehmen mbH v Google LLC (Case C-299/17). ECLI:EU:C:2019:716
- [25] Bundesgesetz über das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Kunst und über verwandte Schutzrechte (Urheberrechtsgesetz). URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001848> (дата звернення: 01.11.2023).
- [26] Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 02.11.2023).
- [27] Директива № 2011/77/ЄС про внесення змін до Директиви № 2006/116/ЄС про строки охорони авторських і суміжних прав від 27.09.2011. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0077> (дата звернення: 05.11.2023)
- [28] Акти європейського законодавства про авторське право. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/copyright-legislation> (дата звернення: 05.11.2023)

- [29] Francovich v. Italy (C-6/90, C-9/90, 19 November 1991, European Court reports 1991, Page I-05357. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:61990CJ0006>) (дата звернення: 31.10.2023)

REFERENCES

- [1] The Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand, ratified by the Law of Ukraine № 1678-VII (16.09.2014). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
- [2] Drobiazko, V. (2022). Protection of performers' rights in accordance with German law. *Theory and practice of intellectual property*, 4, 24–29.
- [3] Yarkina, N. E. (2000). Related rights in copyright (Candidate thesis, Yaroslav Mudryi National Law Academy of Ukraine, Kharkov, Ukraine).
- [4] Yurynets, Y. L. (2012). International system of regulation of related rights in the context of European integration of Ukraine. *Information and Law*, 3(6), 29–39.
- [5] Anger, N. Ch. (2022). *Verwandte Schutzrechte. Gemeinsame Merkmale und Vorgaben für neue gleichartige Rechte*. Mohr Siebeck.
- [6] Ricketson, S., & Ginsburg, Ja.C. (2006). *International Copyright and Neighbouring Rights: The Berne Convention and Beyond*. 2 ed. New York; Oxford: Oxford University Press.
- [7] Loewenheim, U. (2021). *Handbuch des Urheberrechts*. 3 Auflage. München : Verlag C. H. Beck.
- [8] Dietz, A. (2015). Schutz der Kreativen (der Urheber und ausübenden Künstler) durch das Urheberrecht oder Die fünf Säulen des modernen kontinentaleuropäischen Urheberrechts GRUR Int 64, 4, 309–319.
- [9] CJEU: *Atresmedia Corporación de Medios de Comunicación SA v. Asociación de Gestión de Derechos Intellectuales (AGEDI), Artistas Intérpretes o Ejecutantes, Sociedad de Gestión de España (AIE)*. Case C 147/19. ECLI:EU:C:2020:935
- [10] Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text
- [11] CJEU: *Recorded Artists Actors Performers Ltd v. Phonographic Performance (Ireland) Ltd, Minister for Jobs, Enterprise and Innovation, Ireland, Attorney General*. Case C-265/19. ECLI:EU:C:2020:677
- [12] Beijing Treaty on Audiovisual Performances (2012). Retrieved from https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_228-accessible1.pdf
- [13] Hoffmann, W. (1935). Die Berner Übereinkunft zum Schutze von Werken der Literatur und Kunst vom 9. September 1886, revidiert in Berlin am 13. November 1908 und in Rom am 2. Jun 1928.
- [14] Hirsch Ballin. (1954). *Verwandte Schutzrechte*. UFITA 18, Band, 310–328.
- [15] Bundesgesetz über das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Kunst und über verwandte Schutzrechte (Urheberrechtsgesetz) (1936, April). Retrieved from <https://www.mtpo.org/dwnl.php?file=0310071&typ=2>
- [16] Möhring, Ph., Schulze, E., Ulmer, E., & Zweigert, K. (1961). *Gesetzestexte aller Länder mit deutschen Übersetzungen, systematischen Einführungen und tabellarischen Übersichten. Texte der multilateralen Abkommen*. A. Metzner Verlag, 2, 4 Band.

- [17] Loi no. 85–860 du 3 juillet 1985, titre II (Art. 15–30); Текст німецькою мовою в: GRUR Int. 1986, Heft 1, S. 36–42 (Frankreich – Gesetz Nr. 85–660 vom 3. Juli 1985 betreffend die Urheberrechte und die Rechte der ausübenden Künstler, der Hersteller von Tonträgern und Bildtonträgern sowie der Unternehmen der audiovisuellen Kommunikation).
- [18] Ley 22/1987, de 11 de noviembre, de Propiedad Intelectual: Boletín Oficial del Estado núm. 275, del 17 de noviembre de 1987. Retrieved from <https://www.boe.es/boe/dias/1987/11/17/pdfs/A34163–34176.pdf>
- [19] Copyright, Designs and Patents Act 1988 (Part II Rights in performances). Retrieved from <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/contents>
- [20] Bundesgesetz über das Urheberrecht und verwandte Schutzrechte (1992, October). Retrieved from <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19920251/>
- [21] Containing Rules on the Protection of Performers, Phonogram Producers and Broadcasting Organizations (1993, March) & Amending the Copyright (1912) (Neighbouring Rights Act). Retrieved from <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/128958/>
- [22] Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council (2019, April) on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-19#Text
- [23] Wandtke, A.-A. (2014). Zum Leistungsschutzrecht der Presseverleger und dem Beteiligungsanspruch der Urheber. *ZUM*, 847–853.
- [24] CJEU: VG Media Gesellschaft zur Verwertung der Urheber- und Leistungsschutzrechte von Medienunternehmen mbH v Google LLC (Case C-299/17). ECLI:EU:C:2019:716
- [25] Bundesgesetz über das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Kunst und über verwandte Schutzrechte (Urheberrechtsgesetz). Retrieved from <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxc?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001848>
- [26] Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text
- [27] Directive 2011/77/EU (2011, September) amending Directive 2006/116/EC on the term of protection of copyright and certain related rights Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0077>
- [28] Acts of European copyright legislation. Retrieved from <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/copyright-legislation>
- [29] Francovich v. Italy (C-6/90, C-9/90, 19 November 1991, European Court reports 1991, Page I-05357). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:61990CJ0006>

Сергій Олександрович Глотов

Кандидат юридичних наук

Науковий співробітник

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності

Національної академії правових наук України

03150, вул. Казимира Малевича, 11, Київ, Україна

Асистент кафедри цивільного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

Sergiy O. Glotov

PhD in Law, Researcher at the Research Institute of Intellectual Property
of the National Academy of Law Sciences of Ukraine
03150, 11 Kazymyr Malevycha Str., Kyiv, Ukraine

Assistant of the Department of Civil Law
Yaroslav Mudryi National Law University
61024, 77 Pushkinska Street, Kharkiv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Глотов С. О. Щодо питання про адаптацію законодавства України до *acquis* ЄС в частині прав, суміжних з авторськими. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. №4. С. 135–150.

Suggested Citation: Glotov, S. O. (2023). Regarding Adaptation of the Ukrainian Legislation to the EU *Acquis* as Regards Related Rights. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 30(4), 135–150.

Стаття надійшла / Submitted: 23/10/2023

Доопрацьовано / Revised: 23/11/2023

Схвалено до друку / Accepted: 22/12/2023